

Výchovné působení výuky taktiky na utváření morálně bojových vlastností

Současný učebně výchovný proces na 1. fakultě VA AZ prodělává řadu změn. Rozhodnutí o čtyřletém studiu posluchačů mělo za následek řadu úprav učebních programů a učebních plánů školy. Podstatnou část posluchačů 1. fakulty tvoří vševojskový velitelско-organizační obor, kde se posluchači připravují (mimo jiné specializace) na funkce velitele tankových a motostřeleckých jednotek.

Ve školení tankové a motostřelecké specializace hraje významnou úlohu katedra všeobecné taktiky, jejíž učitelé bezprostředně, v každodenním styku s posluchači působí na utváření žádaného profilu budoucího velitele. Taktika jako předmět má podstatný vliv na výchovu budoucího velitele, na formování jejich morálně politických, morálně bojových vlastností a vědeckého světového názoru.

Máme-li zkoumat výchovné působení výuky taktiky na utváření morálně bojových vlastností budoucích absolventů vševojskové fakulty VA AZ, stanovíme nejprve **přístupy a postup zkoumání**, které tkví v:

- cílevědomém vytváření morálně bojových vlastností, obsažených v žádaném profilu budoucího velitele,

- hodnotách a psychologické charakteristice posluchačů jakožto objektu výchovného působení,

- pevném programu výchovy,
- stanovení odpovídajících zásad, metod a forem a prostředků výchovy,
- možnosti prověřit výsledky výchovy v praxi (princip zpětné vazby).

Z těchto hledisek se chci zabývat v tomto článku některými problémy výchovného působení vyučovacího předmětu taktiky a učitelů tohoto předmětu na cílevědomé utváření morálně bojových vlastností posluchačů.

V problému cílevědomého vytváření morálně bojových vlastností budoucího velitele je nutné určitým způsobem klasifikovat pojmy. Základem, z něhož vycházejí výsledky výchovného působení a vlastností budoucího velitele, je **vědecký světový názor** — učení marxismu-leninismu. Z něho vyplývá potom obsah pojmu **morálních hodnot a vlastností** člověka, vy-pěstovaných celým systémem výchovného působení občanských škol, rodiny, stranických, mládežnických a masových organizací, politikou strany a státu a vlivem prostředí. V tomto výchovném působení dostává mladý občan socialistického státu prostřednictvím socialistických institucí a své rodiny základní pohled na svět, začíná se více méně orientovat v politických otázkách, přijímá do svého vědomí i nutnou povinnost přispět k obraně své vlasti. Hloubka těchto pocitů a vědomí je přímo úměrná výchovnému zaměření a působení.

Před celým velitelско-pedagogickým sborem vojenské vysoké školy stojí požadavek dovedně navázat na tuto výchovu, prohloubit ji a v duchu požadavků vojenských řádů a přísahy rozvinout u posluchačů morálně bojové vlastnosti. Kvalita morálních hodnot a vlastností bude u posluchačů různá. Půjde o to je poznat, na-

vázat na ně ve výchovné práci a dostat posluchače na určitou úroveň morálních kvalit a na nich budovat morálně bojové kvality.

Naše bojové řady charakterizují základní morálně bojové hodnoty takto:

V bojovém řádu pozemního vojska Vševojsk-1-3 v čl. 1 se praví: „Vojáci Československé lidové armády, věrní obránci své socialistické vlasti, musí vést bojovou činnost s plným vypětím morálních a fyzických sil, projevovat v boji mužnost, směrlost, iniciativu, válečnou lest, houževnatost a neochvějnou vůli k vítězství.“

Bojový řád pozemního vojska Vševojsk-1-2 v čl. 3 uvádí: „Soudobý boj vyžaduje od všech vojáků dokonalou znalost a dovedné používání zbraní a bojové techniky, vysokou organizovanost, plné vypětí morálních a fyzických sil a mnohonásobně zvyšuje úlohu a význam socialistického vojáka v boji.“

Při výchově morálně bojových vlastností musíme vidět budoucího absolventa jako velitele, schopného vést jednotce (četě, rotě, praporu) v příští možné válce, musíme ho vidět jako vychovatele, dovedného pedagoga řídicího výcvik a výchovu své jednotky a schopného organizátora činnosti jednotek v míru i ve válce. Při rozboru profilu budoucího velitele nemůžeme opomenout jeho morálně politickou a ideovou zakalenost, odpovídající plně a bez výhrad ideám marxismu-leninismu, proletářskému internacionalismu, neboť v třídní armádě nemůže ideově nepevný velitel odpovědně připravovat své vojáky a spolehlivě plnit úkoly ve válce.

Velitel se tedy vyznačuje dokonalou připraveností po stránce morálně politické, která představuje souhrn morálních, politických, psychických, etických, estetických a jiných názorů a vlastností, v pod-

statě formovaných učním vědeckého světového názoru marxismu-leninismu. Projevuje se i řadou znalostí, dovedností a návyků z vojenství, které mu umožňují velet na určitém stupni.

Na velitelsko-organizátorskou fakultu přicházejí většinou osmnáctiletí a starší posluchači. V jejich názorech se promítá široká škála rozdílných vlivů, od všestranného působení společnosti v nejširším měřítku až po individuální rozdílný vliv konkrétního pracovního a rodinného prostředí. Specifičnost duševního vývoje posluchačů v těchto letech se projevuje výraznými duševními, rozumovými a mravními zvláštnostmi. V myšlení se projevuje názorová nezralost a malé životní zkušenosti, jež vedou k přehnanému subjektivismu v posuzování věcí a jevů, k větší kritičnosti a konfliktům v názorech, ke kolísavosti a zvrátům v přesvědčení.

Značným недостатkem je, že posluchači si volí vstup na vojenskou vysokou školu až jako poslední možnost volby svého budoucího povolání. V důsledku toho nedochází k výběru žádaného počtu kvalitních posluchačů; s tím souvisí i omezení požadavku třídního hlediska při výběru. Tyto závažné okolnosti se později často projevují v průběhu celého školení. Posluchači, kromě žáků Vojenské školy Jana Žižky, nikdy ve svém životě se nesetkali s vojenským režimem, teorií ani praxí vojenství.

Prudký pohyb v politice v minulém období zanechal u posluchačů celou řadu různých nejednotných názorů, často rozporných s požadavky vojenské výchovy budoucího velitele. Tato složitá situace vyžaduje citlivý přístup k učební výchovnému procesu celého velitelsko-pedagogického sboru.

Chceme-li se zamyslet nad výukou a výchovou našich posluchačů musíme v první řadě stanovit pevný program výchovy, zahrnující celkovou oblast učebně výchovných cílů v komplexním souhrnu. Jednotlivé vojenské předměty musí mít učebně výchovné cíle svého předmětu.

V učebních programech předmětů taktické přípravy 1. fakulty VA AZ jsou tyto cíle:

„Připravit velitele tankové (motostřelecké) jednotky tak, aby na základě hlubokého a tvůrčího zvládnutí bojových řádů, teoretických zásad a zákonitostí soudobého vševojskového boje byl schopen:

a) pevně vést tankové (motostřelecké)

četě a rotě v podmínkách složitě bojové činnosti v boji s pravděpodobným silným nepřítelem armády NSR (USA) a měl předpoklady po zapracování na těchto stupních plnit velitelské funkce na stupni tankového (motostřeleckého) praporu,

b) měl potřebné vědomosti a metodické předpoklady k organizační a řízení bojového výcviku a výchovy svých podřízených do stupně rotě,

c) získal odborné, charakterové a velitelské vlastnosti nutné k další tvůrčí práci, samostatnému vzdělání a překonávání všech nesnází vojenské služby v duchu vojenské přísahy a základních řádů.“

V těchto bodech učebně výchovných

cílů učebního programu vševojskové taktiky jsou zahrnuty morálně bojové vlastnosti absolventů 1. fakulty VA AZ. V dalším textu učebních programů jsou učebně výchovné cíle rozpracovány do jednotlivých ročníků s určitou gradací z hlediska náročnosti. Rozpracování těchto učebně výchovných cílů není ještě konečné a bude se s nabýváním zkušeností v učebně výchovné práci ještě měnit.

Učebně výchovné cíle by měly být rozpracovány až do jednotlivých témat a jejich plnění sledováno v průběhu výuky.

Výchovné cíle jsou dány požadavkem morálně politického profilu budoucího velitele. Ve své podstatě jsou to potřebné **morálně politické vlastnosti**, které jsou dány souhrnem politických a mravních idejí, nálad, citů, vyjadřující vztah velitele ke skutečným zájmům vlasti a lidu, k sociálnímu a politickému zřízení i politice strany a státu a za války k jejím cílům.

Závažné a důležité je stanovení zásad, metod, forem a prostředků výchovy k dosažení morálně bojových kvalit v předmětu vševojskové taktiky.

Výchova a výuka na vojenské vysoké škole probíhá na základě vojenské politiky strany a státu, posluchači se seznamují s teorií a praxí všeobecné taktiky příštího ozbrojeného boje. Učitel jako pedagog učí posluchače zásadám boje, současně také vychovává. Při výchově posluchačů musíme mít na paměti, že morálně bojové vlastnosti, morální vlastnosti a vědecký světový názor jsou úzce spjaty, jeden vychází z druhého a úzce se prolínají. Proto při výchově posluchačů, jejich morálně bojových vlastností, nemůžeme tuto otázku úzce vydělovat a pojímat bez spojení s ostatními prvky. Při výuce taktiky bude učitel působit komplexně, bude u posluchačů rozvíjet vědecký světový názor, morální vlastnosti a na základě těchto přistupovat k rozvoji morálně bojových kvalit.

Morálně bojové vlastnosti se zvláště uplatňují v bojové činnosti, jsou silně ovlivňovány vůlí člověka a vyvěrají z jeho morálních hodnot a vědeckého světového názoru. Specifickou zvláštností při výchově posluchačů k morálně bojovým vlastnostem je výchova vůle posluchačů, neboť přes volní stránku se formují všechny potřebné morálně bojové vlastnosti. Výchova vůle proto, že tvoří hlavní článek psychické stránky člověka, který se projevuje přímo v jeho jednání a činech. Usměrněním a pevnou výchovou volní stránky člověka dosahujeme morálně bojových kvalit

Morálně bojové vlastnosti jsou charakteristické pro velitele i všechny vojáky. Jsou syntézou morálně politických vlastností a vojenského výcviku, školení, vojenské praxe a podmínek působení vojenské výchovy a prostředí. V nich se projevují takové vlastnosti jako hrdinství, houževnatost, statečnost, odvaha, odhodlání a obětavost, schopnost překonávat těžkosti, vůle k boji a k vítězství, nenávist k nepříteli, pevná vojenská kázeň aj. Některé tyto vlastnosti se formují u člověka již v době míru, některé až v podmínkách války. Z minulých let známe několik příkladů, kdy posluchači zachránili několik lidských životů. Jsou to krásné příklady morálních vlastností člověka, hrdinství, odvahy, odhodlání, obětavosti, pevné vůle, fyzické vyspělosti. Vždy šlo o život zachránce. Rozhodující jsou v morálně bojových vlastnostech pevně získané morálně politické vlastnosti.

jako je např. cílevědomost, rozhodnost, samostatnost, iniciativa, vytrvalost, energie vůle, sebeovládání, odvaha a statečnost.

Výchova k takovým vlastnostem nemůže být čistě samoúčelná, ale vždy vychází z hlubokých socialistických morálních principů, z hlubokých pocitů odpovědnosti za obranu své vlasti a celého socialistického tábora, z vědeckého světového názoru a musí být vždy s těmito prvky spojována.

Morálně bojové vlastnosti vychováváme podle zásad komunistické výchovy. Marxistická pedagogika stanovila tyto hlavní zásady komunistické výchovy vojáků:

- zásada komunistické cílevědomosti a stranickosti,
- zásada soustavnosti,
- zásada uvědomělosti a aktivity,
- zásada kolektivnosti výchovy,
- zásada individuálního přístupu k osobnosti,
- zásada jednoty náročnosti a úcty k osobnosti,
- zásada pozitivnosti výchovy (opory o kladné rysy osobnosti a kolektivu),
- zásada jednoty a sladění výchovného působení.

Tyto zásady jsou obecné a platí i ve výchovné práci učitelů vševojskové taktiky.

Obsah předmětu všeobecné taktiky je výchovný ve smyslu ideově politické a mravní výchovy. Hluboký výchovný význam má jeho vědeckost, která vede nejen k upevňování vědeckého světového

názoru, k logickému a dialektickému myšlení, ale i k výchově takových vlastností charakteru a vůle jako je kázeň, odvaha, schopnost překonávat překážky, přesnost, organizovanost apod. Obsah předmětu všeobecné taktiky nutí posluchače k hlubokému pochopení jeho místa a úlohy ve společnosti a armádě. Toto pochopení motivuje pak jeho jednání, vyvěrající z přesvědčení, potřeb, zájmů a citových vlastností.

Jako hlavní metody výchovy potřebných morálních bojových vlastností při výuce taktiky používáme přesvědčování, cvičení, působení příkladu, odměny a tresty. Metodou přesvědčování vytváří učitel u posluchačů potřebné znalosti k vedení bojové činnosti, pro rozvoj vůle, vědeckého světového názoru a přesvědčení, jakož i motivaci k samostatnému rozvoji rychlého a tvořivého myšlení a rozvoji morálních bojových kvalit. Výuka na vojenské vysoké škole je zaměřena na přípravu budoucích velitelů. Posluchač se školí v kolektivu, ale individuálně, neboť samostatně plní všechny úkoly, které vyplývají z požadavků předmětu a jeho budoucí funkce. Při některých zaměstnáních (taktických cvičeních) je posluchač zařazen přímo v kolektivu a získává dovednosti a návyky v činnosti odpovídající určitému funkčnímu zařazení v jednotce. Posluchač je ve stálém styku s prostředím, které má přímý vliv na jeho výchovu. Výchovným působením bychom měli dosáhnout, aby posluchač se sám dovedl vnitřně hodnotit, aby sváděl boj s motivy své činnosti, aby aktivně jednal a řídil své jednání a cítil plnou odpovědnost za své činy — učil se iniciativě, odvaze, osobní kázni, sebekritice a potlačení emocí.

Zvláštní význam má náročnost. Náročným vyžadováním osvojení si znalostí a návyků i vojenské kázně vedeme posluchače k přesnému plnění povinností, překonávání fyzických i psychických těžkostí, rozvíjení pevné vůle, ukázněnosti a odvahy.

V minulém systému školení docházelo někdy k snižování náročnosti při hodnocení vědomostí, dovedností a návyků. Význam předmětu taktické přípravy nebyl v soustavě ostatních předmětů řádně doceněn, posluchači nevěnovali studiu pozornost. Na vojenské vysoké škole má tento předmět odpovídající proporce vyučovacích hodin. Předmět je rozhodující pro školení posluchačů. Je však nutné říci, že předmět předmětem dělají v první řadě učitelé. Ti pracovávají obsah metody výuky předmětu, dávají mu patřičnou zajímavost a náročnost. Zvýšení náročnosti učitelů se projevuje výrazně při hodnocení posluchačů. Doposud však chybí vol-

ba prostředků a metod udržování náročnosti v průběhu celého roku. Metodu této náročnosti vidím ve

— sledování chování každého jednotlivého posluchače,

— znalosti vedení přehledu o jeho činnosti a o průběhu školení, o stupni znalostí, zařazení na velitelských funkcích a splnění úkolů, o stupni přípravy na semináře, o úrovni vypracování písemných a grafických dokumentů, o výsledcích kontrolních prací atd.,

— přesném vyžadování plnění zadávaných úkolů,

— vyžadování vojenské kázně a chování posluchačů podle základních řádů.

Tato určitá pravidla chování neustále procvičujeme. Důležitá je metoda cvičení, kterou upevňujeme vůli posluchačů a vytváříme předpoklady k převedení vědomostí do dovedností a návyků rozhodně, vytrvale, energicky jednat, ovládat se, projevovat odvahu a statečnost. Metoda cvičení, spojená s přesvědčováním, přispívá k dovednostem a schopnostem posluchačů jednat rozhodně, vytrvale s pevným sebeovládáním. Každý úkol, který posluchač dostane, vede k samostatnosti a iniciativě. Důsledné vyžadování plnění úkolů vychovává posluchače k přesnosti, schopnosti překonávat překážky, houževnatosti a vůli splnit úkol za všech okolností.

Výuku co nejvíce přibližujeme podmínkám skutečné bojové situace. Tomu musí odpovídat náplň jednotlivých zaměstnání, zvláště cvičení. Praxe potvrdila, že při zajímavém cvičení jsou posluchači schopni snadno překonávat sebevětší fyzické výpětí.

Zvláštní význam při výchově morálních bojových vlastností má **osobnost učitele**. Učitel nemůže vystupovat bez osobního vztahu k předpokládanému učivu, faktům a jevům, ale musí být aktivním bojovníkem za dílo strany, musí vést posluchače v duchu marxisticko-leninského světového názoru v přípravě k obraně socialistické vlasti.

Při přípravě na zaměstnání učitel jasně stanoví nejen učební cíle, ale i výchovné cíle, určuje prvek strankovosti, který by u posluchačů formoval žádanou morální bojovou vlastnost. Po vytyčení výchovných cílů se musí učitel zamyslet, jaké úkoly přispějí k utváření morálně bojových vlastností. Volba těchto úkolů by měla mít stoupající úroveň náročnosti, podle stupně a obsahu studia a ročníků posluchačů. Po stanovení úkolů ve výchovné práci by měl učitel zvolit vhodnou metodu nebo více metod, kterými bude plnit výchovné úkoly.

Např. v 1. ročníku je na programu přejíždění jednotlivců v zákopech tanky. Výchovné cíle můžeme vytyčit takto: Odstranit bázeň z tanků, pěstovat odvahu při boji s tanky, pěstovat nenávisť k nepříteli, rozvíjet vědomí nutnosti a povinnosti zničit nepřítele. Učební cíl bude jednodušší a můžeme jej formulovat takto: Naučit posluchače vést boj s nepřátelskými tanky zblízka a způsobem jejich ničení. Metody výchovného působení budou: Vysvětlení a přesvědčování posluchačů, osobní příklad učitele (instruktora) a cvičení. Nejvíce času bude učitel věnovat cvičení, kde vystřídá několikrát všechny posluchače při boji s tanky a při přejíždění posluchačů v zákopech. Příkladem učitele bude působit silně a výchovně na posluchače, kteří uvidí použití prostředků pro boj s tanky a přesvědčí se o nutnosti zbavit se bázně z tanků. V závěru zaměstnání učitel při hodnocení neopomene chování jednotlivců, zhodnotí stupeň splnění učebních a výchovných cílů, citlivě zhodnotí jednotlivce, popřípadě využije účinku odměny nebo trestu.

Dalších možností k rozvíjení morálně bojových vlastností je mnoho. Probíhá řada taktických cvičení, cvičí se činnost taktického vzdušného výsadku, jízda tanků pod vodou, útok přes vodní překážku, činnost za průzkumu atd. Při všech těchto zaměstnáních má učitel možnost cílevědomě rozvíjet morální a morálně bojové hodnoty.

Podobným způsobem se učitel připravuje k výchovnému působení u vyšších ročníků při skupinových cvičeních. Jde o výchovu a rozvoj základů velitelského myšlení, jde o naučení používat teoretických poznatků v praxi. Při těchto cvičeních se učitel zaměřuje z výchovného hlediska na rozvoj myšlení, postřehu a představitivosti, na kritické hodnocení situace, přijímání správného rozhodnutí, stručné, jasné a správné vojenské vyjadřování a vystupování. Dobře může rozvíjet aktivní

postoje posluchačů a zdravou iniciativu. Při zpracování dokumentů a práci na mapě u posluchačů rozvíjí pečlivost, dochvilnost, odpovědnost a vůli zpracovat úkoly ve stanovené době. Při skupinových cvičeních jde v podstatě o rozvoj volných vlastností jako specifické stránky morálně bojových vlastností, které se potom kladně odrážejí ve vojenském chování a jednání posluchačů.

Výuku ke skutečnému boji mohou přiblížit i vhodně vybudovaná cvičiště pro nácvik určitého druhu (způsobu) bojové činnosti. Posluchači získávají potřebné dovednosti a návyky pro boj. Jsou to prostředky, které dovolují, aby posluchači při praktickém procvičování rozvíjeli své morálně bojové vlastnosti. Potřebný souhrn cvičišť vševojskové taktiky pro posluchače vojenské vysoké školy může tvořit:

- cvičiště pro útočný boj čety,
- cvičiště pro obranný boj čety,
- cvičiště pro vedení průzkumu čety (výpadu),
- cvičiště pro odstraňování následků po napadení jadernými zbraněmi, otravnými látkami a zápalnými prostředky,
- cvičiště pro boj s nepřátelskými tanky zblízka,
- cvičiště pro ničení prostředků jaderného napadení.

Ve vyšších ročnících při skupinových cvičeních využíváme vhodný terén v obvodu posádky, který odpovídá svou charakteristikou obsahu témat.

Cílem článku bylo předložit vlastní názory na učebně výchovný proces z hlediska cílevědomého vytváření morálně bojových kvalit posluchačů, budoucích velitelů. Současná politická situace ve světě i v našem státě vyžaduje, aby zvláště vševojskový velitel jako organizátor a usku-tečňovatel třídní politiky státu mocenskými prostředky i vychovatel svých podřízených byl na tento úkol všestranně připraven.